

dossier

Bolivia

Laaglandinheemsen in kaart

Strijd om de Amazone-rijksdommen

Een grote meerderheid van de 8 miljoen inwoners van Bolivia kan men tot de inheemse bevolking rekenen. Meestal heeft men het over de Quechua, Aymara of Guaraní, de groepen die numeriek het grootst zijn. Minder bekend is de situatie van de meer dan 30 andere ethnische groepen. Zij wonen grotendeels in het Amazonegebied, vaak ver afgelegen van de stedelijke centra. Maar toch worden ze in hun bestaan bedreigd door de komst van kolonisten en houtkapbedrijven.

Wie woont er in de Amazone?

Tot de Amazone-regio behoren de departementen van Beni, Pando en het noorden van La Paz en Cochabamba. In dat gebied - dat zeer veel natuurlijke rijkdommen heeft (mineralen, petroleum, hout,...) - wonen ongeveer 700.000 mensen. Slechts 81.000 van hen behoren tot de kleine tot zeer kleine inheemse groepen die hun oorsprong in de regio vinden. Althans, dat is het aantal dat in de recentste bevolkingstelling van 1992 is weerhouden. De gemeenschappen met minder dan 2000 leden werden hierbij over het hoofd gezien.

De inheemsen in de Amazone werden in de 20ste eeuw massaal tewerkgesteld als dagloners bij de exploitatie van deze rijkdommen. Tot voor kort was over deze inheemse groepen niet veel gekend: men benoemde hen in 1970 nog als 'wilden' die men kon onderscheiden door hun traditionele klederdracht. Dertig jaar later spreekt men over 'culturele identiteit' van deze groepen.

Hoewel de levensomstandigheden in de laaggelegen gebieden beter zijn dan in vele andere rurale gebieden van Bolivia, is het ginds dat de armoede - vooral bij de inheemsen - het meest verspreid is. Behalve met ar-

moede, hebben de inheemse volken nog met andere problemen te maken. Hun sociale en culturele reproductie verloopt niet zonder problemen, en demografisch bekeken zijn enkele groepen op korte termijn tot verdwijnen gedoemd.

Sociaal en cultureel isolement

Demografisch bekeken maken de inheemse groepen die oorspronkelijk in de regio wonen, niet meer uit dan een paar procenten. De Moxeños zijn

met 40.000 de talrijkste groep, andere ethnies tellen niet meer dan 500 leden. De Leco-ethnie was numeriek erg belangrijk in de koloniale periode, maar telt nu amper 9 leden! Bovendien is het aantal vrouwen erg geslonken ten opzichte van het aantal mannen. Vermenging met ander ethnies is dus de enige uitkomst.

Met hun culturele identiteit is het net zo. Sinds de aanwezigheid van katholieke missies, hebben de inheemsen zicht voortdurend moeten aanpassen en inschakelen in een vreemde context: ze werden boer, veehouder, katholiek, drager van een naam en voornaam, gratis werkracht voor de blanke en gingen in vaste nederzettingen wonen. Dit alles betekende een culturele schok. Veel van hun traditionele cultuur ging verloren, resten van inheemse kennis bleven bewaard. Sommigen verloren hun eigen taal maar behielden hun uitzonderlijke ethnobotanische kennis.

In de politieke marge

Dit alles maakt het moeilijk te spreken van 'de inheemse bevolking' van Bolivia. Taal noch gebied zijn een geldig criterium. Alleen de zelfidentificatie telt: iemand die zich inheems noemt, die is het ook. Dit gegeven is erg conjunctureel en wordt uitgespeeld wanneer het uitkomt. Dat bleek met de wet op de volksparticipatie (1994) en de wet INRA, waarmee de overheid mogelijkheden bood voor de inheemsen zich een wettelijke erkenning aan te meten.

Het is een begin van cultureel zelfbeschikkingsrecht met thema's zoals het heropleven van de taal, tweetalig onderwijs, de eigen geschiedenis en het opnieuw invoeren van culturele gebruiken.

Deelname aan het moderne leven is voor de inheemsen niet evident. De administratieve afbakening van gebieden stemt niet overeen met woon- en rechtsgebieden van deze volken. Velen hebben ook geen identiteitskaart, waardoor politieke en sociale rechten niet kunnen uitgeoefend worden. Grootschalige registratiecampagnes konden hier weinig aan verhelpen. Bovendien vergt het benutten van de mogelijkheden van de volksparticipatie heel wat administratieve inzichten voor het beheren van een gemeente of territorium. De inheemsen zijn hiervoor afhankelijk van externen of moeten nieuwe artificiële organisaties creëren die voldoen aan de wettelijke vereisten.

Natuurbeheerders

Het ecosysteem van het Amazonegebied wordt zowel gekenmerkt door haar enorme rijkdom als door haar kwetsbaarheid. De biodiversiteit is er erg groot en waardevol. Maar de gronden zijn niet geschikt voor landbouw en de wouden zijn fragiel. Sinds eeuwen is deze ecologische ruimte door haar bewoners op een aangepaste wijze benut: irrigatiesystemen werden aangebracht waar nodig, rotatiesystemen verhinderden de uitputting van gronden, diversificatie van teelten stond centraal.

Pas nu erkennen milieudeskundigen de rol van inheemse volken in het natuurbeheer. Bij de oprichting van de vele beschermde natuurgebieden sinds 1960 zijn ze nooit geraadpleegd. Ook deze gebieden komen geografisch niet overeen met de woongebieden van de bevolkingsgroepen. Een bescherming zonder beschermers is dus erg relatief: houtkapbedrijven en kolonisten dringen de gebieden in om er de natuurlijke rijkdommen te exploiteren.

Deze indringers tasten niet alleen het fragiel ecosysteem aan. Ook de levenswijze en overlevingskansen van de inheemse bewoners staan op het spel. Door de economische expansie van de indringers zijn de inheemse

groepen verplicht uit te wijken. Ze ruilen noodgedwongen het vlakke laagland in voor de nabije heuvels. Hun traditionele overlevingseconomie wordt hierdoor verstoord: hun 'broodnodige' fauna en flora verdwijnt, de toegang tot de beste gebieden wordt hen afgenomen.

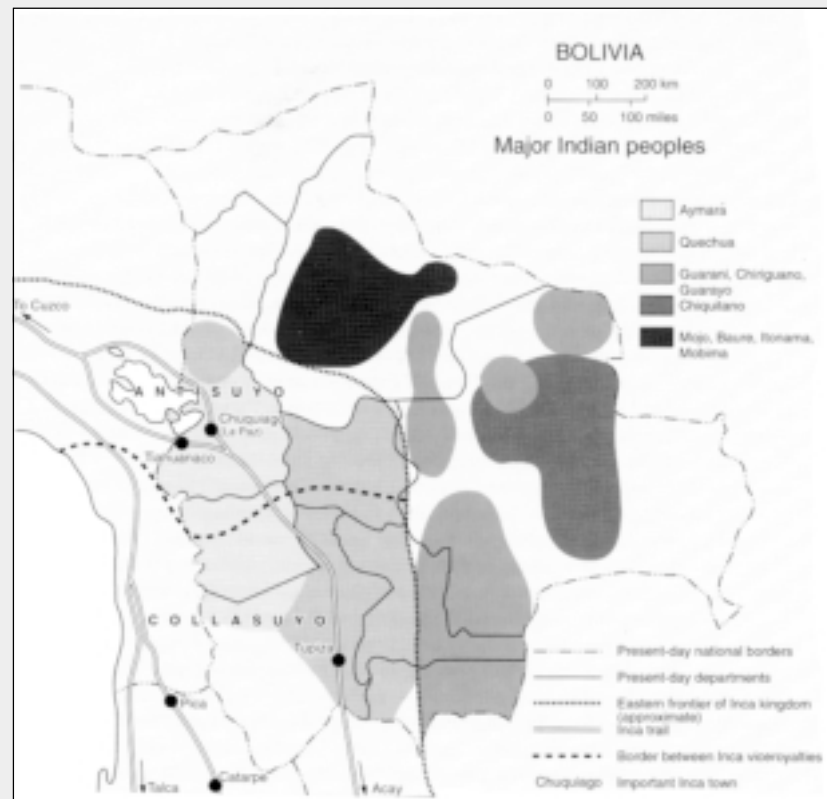
Grondtwisten

Grondeigendom is de voornaamste twistappel. Indringers slagen erin de wettelijke eigendomstitels te verwerven van gronden die volgens de staat niemand toebehoorden. Soms komt het tot conflicten met kolonisten, veeboeren of houtkappers waarbij de inzet het grondbezit is. Zo was er in 1998 opschudding omtrent een gewapende bende jongeren die een inheemse groep uit hun huizen wilde verdrijven. De jongeren bleken te hebben gehandeld in opdracht van de naburige houtkapbedrijven. De toenemende druk van indringers maakte dat inheemse groepen zich sinds 1980 beter organiseerden. De

eisen voor grondeigendom kwamen centraal te staan. De oprichting van inheemse gebieden (1990-1992) en later inheemse gemeenschapsgronden (1996-97) is een tegemoetkoming aan deze eisen. Maar deze gronden waren vaak een overlap van beschermde natuurgebieden. De eersten worden beheerd door de inheemse groepen, de tweede door de staat.

De Boliviaanse overheid heeft de inheemse bevolking decennialang uitgesloten van alle politiek en economisch leven. Pas na 1990 is hierin een duidelijke koerswijziging gekomen met de erkenning van inheemse territoria, de ratificatie van het ILO-verdrag 169, en in 1993 en 1997 de oprichting van aparte subministeries voor Inheemse Zaken. Het zijn telkens de inheemsen zelf die met grote protestmarsen naar La Paz hun eisen op de politieke agenda hebben gezet. De mogelijkheden voor politieke en culturele erkenning zijn groter dan tevoren maar vele problemen blijven overeind.

De inheemse groepen

Araonas, Baures, Cavineños, Cayubabas, Canichanas, Chacobos, Ese Ejas, Itonamas, Joaquinianos, Lecos, Machineris, Moré, Mosetenes, Movimas, Moxeños, Pacahuaras, Sirionós, Tacanas, Tsimane', Yaminahuas, Yukis, Yuracarés

Grondrechten en traditionele rechtspraak van de Guaraní in Oost-Bolivia

Samenwerking van Salto met Idag

Het zuid-oostelijke gebied van Bolivia, de Chaco, is het woongebied van de Guaraní. De Guaraní vertegenwoordigen negentig procent van de bevolking van de Chaco, maar bezitten slechts acht procent van het land. De rest is in handen van kolonisten en 'ganaderos' (veetelers). Gebrek aan land is het grootste probleem voor deze 'inheemsen' en tevens een cruciale factor in hun streven naar zelfbeschikking.

Vanuit de kritieken en de eisen van de Guaraní omtrent grondbezit werd in 1986 IDAG (Instituto de Documentación y Apoyo Guaraní) opgericht. Zij tracht in samenspraak met de 'Volksraad van de Guaraní' (APG - Asamblea del Pueblo Guaraní) oplossingen te zoeken voor de grondproblematiek. Het begeleiden van de aanvraagprocedure, de socialisatie van de recent uitgevaardigde wetten aangaande grondeigendom en het thematisch onderzoek en de belangenverdediging van APG inzake grondrechten, zijn de activiteiten die IDAG hiertoe heeft ontwikkeld.

Ondersteuning

Door de uitvaardiging van de INRA-wet (wet op landhervorming) in 1997 hebben de werkzaamheden van IDAG een nieuwe context gekregen. Deze INRA-wet kent eigendomstitels toe aan inheems grondgebied (Territorio Comunitario de Origen). Ze vertoont echter heel wat onduidelijkheden, welke risico's inhouden voor de inheemsen. Zo biedt het reglement geen waarborgen voor de effectieve opvoeding van gronden, maar dreigt het grootgrondbezit te bestendigen. Het gebrek aan financiële middelen zorgt voor heel wat vertraging bij het in kaart brengen van het grondbezit en de identificatie van de territoriale noden van de zones. Nochtans vormen deze de basis voor de sanering van het grondgebied.

De juridische ondersteuning die IDAG in deze context verleent is erop gericht dat de Guaraní een gelijke en rechtvaardige behandeling krijgen bij de toepassing van de INRA-wet. Tevens wil zij via APG ervoor zorgen dat de modaliteiten waaronder de INRA-wet wordt uitgevoerd recht doen aan het principe van 'gemeenschapsterritoria'.

Rechtspraak

Parallel aan de behoefte tot het behoud van hun territorium, is er door de 'Volksraad' ook de behoefte geformuleerd tot het behoud van de traditionele rechtspraak. IDAG doet onderzoek naar de authentieke juridische normen en waarden die de Guaraní handhaven. Zij wil hiermee aantonen dat er andere juridische systemen zijn en willen met dit onderzoek bijdragen tot nieuwe vormen van wetgeving, welke een afspiegeling behoren te zijn van een pluriculturele maatschappij. Sinds de nieuwe grondwet van '94 heeft de traditionele rechtspraak een plaats gekregen binnen de nationale justitie.

De rechtsbijstand die IDAG verleent aan individuele personen of gemeenschappen behoort tot de reguliere taken. Door de veelvuldige aanvragen tot rechtsbijstand heeft IDAG in het verleden ervoor geopteerd om 'promotores' in te zetten. Aan deze pro-

motoren wordt door IDAG in de eerste plaats de traditionele rechtspraak onderwezen.

Grondige verandering

Ondanks het 'gunstige' wettelijke klimaat waarin heel wat formele regelingen zijn getroffen om te komen tot een zekere vorm van zelfbeschikking voor de inheemsen, moeten samenleving en staat nog grondig veranderen wil men in de praktijk echt kunnen spreken over werkelijke zelfbeschikking van de eigen huishouding en de gewenste toekomst. IDAG hoopt alvast te kunnen bijdragen tot het herwaarderen van de eigen identiteit, wat voor hen de belangrijkste voorwaarde is om te kunnen opkomen voor je eigen rechten.

Vervuiling en slechte werkomstandigheden voor Quechua, Aymara en Uru

Mijnbouw in de Andes

Bolivia staat bekend als een mijnbouwland. In de loop der eeuwen is de mijnbouw een belangrijke pijler geweest van de Boliviaanse economie, een sector waar het land tot op heden op steunt. Ondanks een daling de laatste jaren, bestond in 1997 nog 40% van de nationale export uit mineralen. In 1998 bracht de mineralenexport 320 miljoen dollar op, ofwel 35% van de totale exportinkomsten. Wel bevindt de Boliviaanse mijnbouwsector zich momenteel in een zware crisis. De val van de mineraal- en metaalprijzen op de internationale markten had als onmiddellijk gevolg dat mijnwerkers massaal werden ontslagen en gedumpt werden in de overlevingseconomie.

De indiaanse bevolking, Aymara's en Quechua's, heeft steeds een groot aandeel gehad in het mijnbouwwerk, vooral dan als goedkope arbeidskracht. Ze heeft hiervan echter nooit de vruchten kunnen plukken. Zilver, koper, brons en goud werden reeds ten tijde van de Inca's ontgonnen. Gedurende de Spaanse overheersing (1545-1825) zorgde de zilverontginning voor grote rijkdom. Helaas slechts voor een klein aantal

mensen. De arbeid in de mijnen was echt slavenwerk. Na een eeuw ontginning was de inheemse bevolking ten gevolgen van ziekte en uitputting gehalveerd tot ongeveer een half miljoen mensen. De onafhankelijkheid in 1825 bracht weinig fundamentele veranderingen met zich mee. De inheemse mijnwerkers werken en leven nog steeds als slaven. De revolutie van 1952 en de daaropvolgende nationalisering bezorgen de Aymara-

en Quechua-indianen evenmin welvaart. De mijnwerkers wonen in kleine huisjes in 'kampen'. Electriciteit is er niet, water moet vaak worden aangedragen. Er is een beperkt aantal gemeenschappelijke douches en openbare WC's. Uiteraard lijdt de gezondheid van de indianen onder dergelijke omstandigheden; daarbij komt nog de druk van de armoedige arbeidsomstandigheden en de vervuiling door de ontginning. Vooral diarree en andere ziekten veroorzaakt door het gebruik van onzuiver water scoren hoog, samen met aandoeningen van de luchtwegen.

Armoede

Vijftig jaar later is deze situatie nauwelijks verbeterd. De inheemse bevolkingsgroepen behoren nog steeds tot de armste lagen van de bevolking. En ook de mijnwerkers leven nog steeds in dezelfde armoedige omstandigheden. Overleven is de boodschap. In de coöperatieven, die als een sociaal opvangnet dienen voor de duizenden Aymara- en Quechua-mijnwerkers ontslagen na de privatisering van de staatsmijnen en waar momenteel zo'n vijftigduizend mijnwerkers actief zijn, wordt nog steeds gewerkt zoals een eeuw geleden, met dynamietstaven, hamer

en beitel en vaak met niets meer dan jute zakken of kruiwagens om de ertsen naar boven te halen. Het gebrek aan basisvoorzieningen en de precarie woontoestanden wijzen op een situatie van extreme armoede. In Potosí, één van de belangrijkste mijnbouwsteden, heeft 80% van de huizen wel licht, maar 45% beschikt niet over drinkbaar water, geen enkel huis is aangesloten op de riolering, slechts 2,4% heeft een WC en 19,5% van de huizen heeft geen enkele van deze voorzieningen. In de andere mijnbouwdorpen is de situatie gelijkwaardig.

Gezondheidsproblemen

In de coöperatieven werken de indiaanse mijnwerkers bovendien in zeer onveilige en ongezonde arbeidsomstandigheden. De meest voorkomende gezondheidsproblemen zijn te wijten aan een gebrek aan zuurstof en de grote hoeveelheden mijnstof die in de gangen hangen. De meeste mijnen hebben geen goede ventilatie waardoor er weinig zuurstof is en de hitte extreme proporties aanneemt. De temperatuur kan oplopen tot 40 graden. Door het vele transpireren kan dit leiden tot deshydratatie. Doordat er evenmin bescherming is tegen het veelvuldige mijnstof, komt silicose (stoflong) frequent voor. Heel wat mannen sterven aan deze ziekte voor ze de leeftijd van veertig jaar bereikt hebben. De dagelijkse blootstelling aan arsenicum, gebruikt tijdens het ontginningsprocédé, kan dan weer schade aanrichten aan nieren, lever en longen. Arsenicum is bovendien kankerverwekkend. Doordat veel mijnwerkers de ertsen op hun rug naar boven dragen, hebben ze vaak te kampen met zware rugklachten.

Ongelukken

Ook het werken op grote hoogte leidt tot gezondheidsklachten. De meeste mijnbouwcentra bevinden zich op de hoogvlakte, waar ook de meeste Aymara's en Quechua's wonen, tussen de 3700 en 4200 meter. Een enkele mijn ligt zelfs op 5000 meter. Een jarenlang verblijf op dergelijke hoogten leidt tot een sterke toename van de hoeveelheid rode bloedcellen (polyglobulia). Symptomen hiervan zijn

bloedneuzen, blauwzucht (het blauw worden van huid, lippen en tong), hoofdpijn, oververmoeidheid, hoge bloeddruk, artritis, etc. Daarnaast komen ook regelmatig (dodelijke) ongelukken voor. Instortingen, onverwachte dynamietexplosies en gasexplosies en mijnwerkers die in een kloof vallen, zijn geen uitzondering. Heel wat ongelukken worden bovendien veroorzaakt door het gebrekkige onderhoud van het materiaal en de machines. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de levensverwachting van deze indiaanse mijnwerkers een stuk lager ligt dan het nationaal gemiddelde: 48 jaar i.p.v. 59 jaar.

Vervuiling

De indiaanse hoogvlaktebewoners hebben ook te lijden onder de ecologische ravage die door de mijnbouw wordt aangericht. De vervuiling heeft diepgaande gevolgen op hun gezondheid en hun middelen van bestaan. Zo was het Poopó-meer op de Boliviaanse hoogvlakte decennialang een bron van bestaan voor de Urus en Aymara's die leefden van de visvangst uit het meer. Het mijnafval maakte hier echter een einde aan: het Lago Poopó werd vergiftigd met zware metalen. De eerste vissers van het Poopó-meer behoren tot de etnische groep Urus Muratos, directe afstammelingen van de Urus waarvan de pre-incacultuur 4500 jaar oud is. De cultuur en economie van deze groep is volledig gebaseerd op de jacht en de visserij in het meer. In het begin van de jaren zeventig gingen ook anderen, in hoofdzaak Aymara's, zich op de visvangst toeleggen.

Commercialisering

De visserijgroepen van de Aymara's breidden hun productie vlug uit om tegemoet te komen aan de groeiende vraag in de stedelijke centra. Ook de Urus Muratos begonnen hun visproductie te commercialiseren zodat dat na verloop van tijd per jaar duizenden tonnen koningsvis en Karachi (de oorspronkelijke vissoort) met kleine bootjes en eenvoudige netten uit het meer werden gehaald. De visvangst was niet enkel een bron van bestaan voor de vissersfamilies. Voor tienduizenden andere, veelal arme fa-

Hulp van de Pachamama

Zoals menig inheems gebruik werd het kauwen van coca door de Spanjaarden als heidens beschouwd. Toen ze echter merkten dat de mijnwerkers langer en harder konden werken met coca, gingen ze het cocaritueel aanmoedigen. Het pruimen van coca geeft namelijk energie, stilt de honger en verdrijft kou en pijn.

Coca wordt door de Andesindianen beschouwd als een geschenk van Pachamama (Moeder Aarde) om het zware en gevaarlijke werk draaglijker te maken. Het vormt bovendien een goede aanvulling op de karige maaltijden omdat het veel vitamines en mineralen bevat en koolhydraten en proteïnen levert. De mijnwerkers stoppen een dikke prop coca achter de kiezen. In Peru en Bolivia kauwen mijnwerkers voortdurend coca omdat de bladeren een filter vormen tegen de giftige gassen die in de mijnschachten hangen.

milies was de koningsvis een goedkope maar belangrijke bron van eiwitten.

Degradatie

Vanaf de jaren negentig vonden vissers echter grote aantallen dode vissen in het Poopó-meer. De vissen begonnen ook misvormingen te vertonen en men stelde een verkleining van de soort vast, zodanig dat men zich zelfs verplicht zag de openingen in hun netten te verkleinen. De degradatie van de visserij heeft uiteraard zware gevolgen voor de Urus en Aymara's. De oorzaak van het teniet gaan van het visbestand is te wijten aan de afvallozing door de mijnbouw. Het afvalwater van meer dan 120 lood-, tin- en goudmijnen komt rechtstreeks terecht in het Poopó-meer. Daarnaast komt nog de erosie van de mineraalresten in de mijngangen. Goudexploitatie gebeurt in open lucht en men gebruikt hiervoor zeer toxische stoffen zoals kwik en cyaanzout. De geslotenheid van het meer maakt bovendien dat al die zware metalen in het meer opgestapeld blijven, zodat het water in het meer een uitzonderlijk hoge concentratie aan zware metalen bevat. Ook in de vis zelf zitten zeer hoge concentraties aan zware metalen waardoor deze totaal ongeschikt is voor consumptie. De vervuiling legt zo een zware hypotheek op de voedselveiligheid van de omwonenden. Het feit dat de vis van het Poopó-meer door duizenden mensen werd geconsumeerd, toont de ernst van de zaak.

Vrouwen zoeken naar resten tinerts in afvalberg van tinmijn

De Tío

In elke Boliviaanse mijn is er een beeld van de Tío of mijnduivel te vinden, veelal door de mijnwerkers zelf gemaakt en beschilderd. Hij wordt overladen met kleurrijke slingers en confetti, cocablaadjes, alcohol en sigaretten die de mijnwerkers aan de Tío schenken om hem gunstig te stemmen. De indianen vragen hem om geluk bij het vinden van een rijke ertsader en om bescherming tegen het gevaarlijke werk.

De Tío is het resultaat van een vermenging van de christelijke Satan en de Supay uit de tradities van de Aymara's en Quechua's. Volgens het Andeswereldbeeld heerst de god Supay over het hiernamaals. Hij huist in grotten, mijnen en kloven en is de bewaker van de bodemrijdommen. Volgens de Andestradiities gaat Supay 's nachts op stap om de ertsen te verspreiden. Overeenkomstig het dualistisch denken van de Andesbewoner, waarbij twee tegengestelden steeds in harmonie moeten zijn, verenigt Supay zowel het goede als het kwade. Hij belooft wie hem eert, maar straft de ongelovigen.

Brochure Mijnbouw in tijden van globalisering

Wie meer wil weten over internationale mijnbouw kan bij KWIA een brochure bestellen: 'Mijnbouw in tijden van globalisering'. De brochure (48 blz.) is het resultaat van een samenwerking tussen KWIA en het Bolivia-centrum Antwerpen binnen het samenwerkingsverband Salto.

De brochure laat de lezer kennismaken met de gevolgen van internationale mijnbouw voor mens en milieu. Na een inleidend hoofdstuk over globalisering in de mijnbouw, wordt aan de hand van een aantal sprekende voorbeelden uit o.a. Bolivia, de Filipijnen en Australië dieper ingegaan op de situatie van inheemsen, vrouwen en het milieu. Bestemd voor iedereen die zich vragen stelt bij de macht van de economie en onze huidige onduurzame ontwikkeling.

U kan de brochure 'Mijnbouw in tijden van globalisering' bestellen door overschrijving van 200 fr. (inclusief portkosten) op rekeningnummer 523-0800277-05 van de vzw KWIA, Breughelstraat 31-33 te 2018 Antwerpen met vermelding 'brochure mijnbouw'.

Cocateelt in het vizier van drugbestrijders

Voor de Europeaan is de cocastruik een omstreden plant. In Bolivia en Peru kennen de bewoners sinds eeuwen het gebruik om de bladeren van de struik te kauwen. Europeanen kennen het blad beter als grondstof voor cocaïne, en bestempelen het daarom als kwaadaardig. Ook al groeide in het Noorden de erkenning voor de inheemse tradities, toch blijft er over coca een vloek hangen.

Europa en de Verenigde Staten willen de komende jaren alle illegale coca weg. De inheemse bevolking van Bolivia begrijpt niet hoe een plant zoveel deining kan veroorzaken bij de westerlingen.

Coca behoort tot het traditionele erfgoed van de Andescultuur: voor miljoenen inwoners van Bolivia en Peru maakt coca deel uit van het dagelijks leven. Het blad, afkomstig van een struik die in de tropische gebieden groeit, wordt gekauwd door de Quechua en Aymarabevolking. De gebruiker stilt er de honger mee en verdrijft eventuele pijnen.

Vooral op de hoogvlakte, waar de levensomstandigheden erg extreem zijn en het voedsel erg karig, staat coca op het dagelijks menu. Mijnwerkers nemen hun portie coca mee in de mijn om de dag door te komen.

Coca kent nog veel andere gebruiken in de indiaanse cultuur. De bladeren dienen als pijnstillers om allerlei kwaaltjes te bestrijden. De traditionele waarzeggers (yatiri) strooien coca uit en voorspellen er de toekomst mee. Tot op vandaag is het gebruik in voege waarbij een landbouwer zijn helpers 'betaalt' met coca. Wie ergens op bezoek gaat, neem steevast een handvol coca mee om zijn gastheer gunstig te stemmen. Toen in het midden van de 19de eeuw een Duits chemicus het actieve bestanddeel uit het cocablاد trachtte te isoleren, deed hij niets anders dan het analytische denken van die tijd toepassen. Westerse wetenschappers waren in de mechanistische overtuiging dat ze werkelijkheid net-

jes konden opdelen, volledig begrijpen en vervolgens controleren. Het cocablاد bleek volgens die opdeling cocaïne te bevatten: een uiterst efficiënt middel voor lokale verdovingen en een roesverwekkend middel.

Coca veroverde de geesten van de Europeanen. Een likeur op basis van coca werd erg populair bij de elite. Ook Coca-Cola kwam in die periode als geneesmiddel op de markt. Freud geraakte volledig in de ban van cocaïne; hij experimenteerde ermee bij zichzelf en bij zijn patiënten. Cocaïne was decennialang erg in trek in artistieke middens; nadat cocaïne jarenlang vrij te krijgen was, doken de eerste verslavingsverschijnselen op.

De gezondheidsproblemen met cocaïne liggen aan de oorsprong van de achterdocht in het Westen tegen het cocablاد. Niet de eigen ingreep in de natuur door cocaïne uit het co-

cablad te isoleren, maar de plant zelf en het gebruik ervan door de inheemse bevolking van de Andes werd als probleem gezien. In 1949 reisde een eerste internationale commissie van de Verenigde Naties af naar Peru om er de 'schadelijkheid van het gebruik van coca vast te stellen'. De Europeanen meenden meteen de 'belangrijkste reden van de degeneratie en achterstelling van de indiaanse bevolking' te kennen. Hun bevindingen liggen aan de grond van het sinds 1961 wereldwijde verbod op coca.

Tot op vandaag botsen beide denkwerelden. De internationale gemeenschap wil coca de wereld uit helpen, tenminste dat deel dat voor de illegale cocaïnemarkt is bestemd. De productie voor de traditionale consumptie van de lokale bevolking mag blijven bestaan. Dus, iedereen tevreden zou je denken? De problemen liggen echter dieper. Armoede zet boeren in de Andes er toe aan coca voor de illegale markt te telen. Het argument dat coca deel uitmaakt van de cultuur duikt ook bij deze (illegale) activiteit op. Immers, waarom zouden westerlingen een blad moeten bestrijden dat niet alleen gezond en voedzaam is, maar bovendien ook volstrekt onschadelijk? Waarom is niet alleen cocaïne, maar ook het cocablاد verboden, waardoor derivaten als thee en medicinale bereidingen niet uitgevoerd kunnen worden? In Bolivia zorgt de productie van coca voor de illegale markt dagelijks voor heel wat ophef. Behalve de

Kinderen op een bed van cocabladeren

12.000 à 16.000 ha in de Yungas-regio voor traditioneel gebruik, is ongeveer 40.000 ha in de Chapare-regio bestemd voor de produktie van cocaïne.

Kolonisten trokken voor het eerst naar Chapare in de jaren '60 om er de tropische regio te ontginnen. De massale migratie kwam echter op gang na 1985 toen vele staatsmijnen hun deuren sloten en duizenden mijnwerkers van Quechua en Aymara-afkomst naar de tropische regio afzakten. Sommigen hielden het niet uit in de warmte en vochtige regio en trokken naar La Paz, maar vele ex-mijnwerkers startten met de teelt van coca om in hun levensonderhoud te voorzien. Ook landbouwers, die hun producten na de liberalisering van 1985 niet meer kwijt raakten of die met een tekort aan grond hadden te kampen, trokken de Chapare in.

De kolonisten konden niet rekenen op enige steun van overheidswege. Ze ontgonnen de bossen zonder planning en op weinig rationele wijze. De gronden bleken niet erg geschikt voor andere teelten dan coca zodat snel nieuwe gronden moesten aangesproken worden.

Behalve ontbossing door terreinontginning, heeft de aanwezigheid van kolonisten ook een nadelige invloed op de waterkwaliteit. Met name de aanmaak van cocaïnebasispasta zorgt ervoor dat talrijke chemische aanmaakstoffen in de rivieren worden geloosd, wat voor ernstige vervuiling zorgt. Voor de bevolking in de meer afgelegen gebieden is dit water echter levensnoodzakelijk. Vooral de inheemse groepen van de tropische

regio hebben te lijden onder de negatieve impact van de 'indringers' uit de hoogvlakte.

De overheid wil met de steun van de internationale gemeenschap alle illegale coca uitroeien. Programma's voor alternatieve ontwikkeling, die de boeren moeten helpen bij de omschakeling naar legale landbouwgewassen, moeten deze uitroeiing begeleiden. De programma's hebben slechts enkele beperkte lokale successen opgeleverd; de meeste projecten worden slecht uitgevoerd of introduceren gewassen die in de regio niet aarden of niet op de markt verkocht kunnen worden. Als gevolg hebben de cocaboeren hun vertrouwen in de overheid opgezegd.

De boeren organiseren zich de laatste jaren niet alleen in vakbonden. De wet op de decentralisatie maakte de weg vrij voor het veroveren van burgemeesterssjerpen. Immers, als de cocaboeren het lokale bestuur in handen kregen, zouden ze ook meer

zeggenschap verwerven bij de economische ontwikkeling van hun regio. De Asamblea Soberanía del Pueblo (ASP) werd als politieke organisatie opgericht en dong in de gemeenteraadsverkiezingen van 1995 naar enkele burgemeesterszittingen. Met succes. De repressie van de drugbestrijdingstroepen tegen de bevolking kunnen ze niet stoppen, maar het is alvast een eerste stap naar meer autonomie en zelfbestuur.

Isiboro-Securé

Dit natuurpark kwam enkele jaren geleden in het nieuws doordat inheemse bewoners zich verzetten tegen de komst van kolonisten-cocaboeren in hun gebied. De oorspronkelijke bewoners zijn klein in aantal maar hebben een groot gebied nodig. Nadat hun gebied erkend was als inheems territorium, wilden ze de cocaboeren verdrijven. Militairen kwamen tussenbeide en probeerden de cocatelers zoveel mogelijk uit het gebied te houden. De overheid zegt de inheemse groepen tegen de cocaboeren en de uitbreiding van hun teelt te willen beschermen. Maar de repressie tegen deze boeren leidt juist tot een versnelde uitbreiding in de richting van de beschermde gebieden. Bovendien werkt de overheid in alle stilte mee aan plannen om een weg aan te leggen dwars door Isiboro-Securé die de toegang tot het noorden moet vergemakkelijken. Critici vrezen dat deze weg duizenden nieuwe bewoners zal aantrekken.

